

Легітимне насилля та право на самооборону

Карюк Я.М., курсант 210 навчальної групи ННІ №1 НАВС.

Науковий керівник: викладач кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Федченко О.С.**

Застосування вогнепальної зброї населенням неможливо розглядати окремо від права застосовувати насилля щодо інших. Адже сама по собі вогнепальна зброя – це лише один із інструментів насилля. Відповідно, необхідно з'ясувати два питання у цій роботі, – легітимність насилля та використання цивільної зброї як права на самооборону. Це питання набуває особливого значення, якщо розглядати його через призму сьогоденних подій в Україні: низький рівень довіри до державних органів, дифузія (поширення) права на застосування зброї нелегальним об'єднанням, а також події, які відбуваються зараз на Сході, що розвивають у населення страх незахищеності та почуття необхідності в самообороні.

Дослідження проблеми частково або опосередковано займалися фахівці з адміністративного та кримінального права, інших галузей правових наук: Гоббс Т., Федченко О.С. та ін., однак на даний час це питання не досить досліджуване, оскільки відсутня правова база для застосування так «цивільної» зброї у цивільного населення.

Ціль дослідження: визначити стан нормативного забезпечення обігу «цивільної» зброї та правових підстав її застосування та використання цивільним населенням.

З одного боку, питання необхідної оборони легалізовано законодавством (ст. 36 Кримінального кодексу України). А з іншого, – передбачені норми і щодо перевищення меж самооборони та настання тяжких наслідків (ст. 118 та 124 Кримінального кодексу). Тобто, проблема застосування насилля для самозахисту полягає у тому, що воно завжди перебувало на межі кримінального злочину. Так само – і на межі прийнятності з точки зору моральних норм. Насамперед, насилля викликано саме конфліктом взаємодії різних прав. У демократичному суспільстві існує думка про те, що реалізація прав однієї людини обмежена правами іншої. «Загальний закон, – писав В. Гюго, – це свобода, яка закінчується там, де починається свобода іншого».

Причиною застосування насилля за допомогою вогнепальної зброї є неспроможність керівництва (держави та її органів) забезпечувати задекларовані ним або легітимізовані групою (суспільством) права. За умов втрати державою монополії на насилля, зростає роль дрібних угруповань, мета яких – не стільки здійснення влади, скільки регіональний контроль над окремими стратегічними чи економічними вузлами. Саме тому в українському суспільстві існує багато стереотипів відносно цивільної зброї, процедури її легалізації та використання. Хтось переконаний, що придбати та використовувати будь-яку зброю в Україні недозволено, дехто вважає, що можливо, але занадто складно, на відміну від розвинених країн. Існують думки, що в країнах Європейського Союзу громадяни тотально озброєні і ходять на прогулянки в парк чи кав'ярню зі зброєю в руках чи в кобурі на поясі. В Україні останнім часом поширюються дискусії щодо необхідності легалізувати цивільну зброю (тобто запровадити право на покупку та володіння), в той же час, така постановка питання є некоректною.

Продаж цивільної зброї в Україні легалізовано, а право на захист свого життя за допомогою легальної зброї має підтвердження на конституційному рівні та у кримінальному законодавстві. Власне механізм придбання, володіння, носіння і застосування зброї визначений Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року, якою встановлено спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, зокрема, на мисливську зброю, газові пістолети і револьвери, холодну і пневматичну зброю. Офіційно процедура правового закріплення обігу зброї в Україні була завершена 21 серпня 1998 року, коли наказом МВС України №622 було затверджено інструкцію «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів».

На сьогодні, згідно з чинним законодавством, громадяни України можуть мати у власності такі види вогнепальної зброї:

- Травматична зброя , яка відповідно до ст.45 Закону України «Про Національну поліцію» є спеціальним засобом[2];
- Гладкоствольна зброя (рушниця з довжиною ствола не менше 45 сантиметрів і загальною не менше 80. Ємність магазину до 4 патронів. Найпоширеніший калібр – 12);
- Нарізна зброя.

Відповідно встановлені вимоги для отримання прав на придбання вогнепальної зброї:

1. Мати громадянство України.
2. Не мати непогашених судимостей.
3. Не порушувати громадський порядок принаймні рік до моменту купівлі зброї.
4. Бути дієздатним і не стояти на обліку в психіатра та нарколога.

Дискусійним питанням також є забезпечення порядку самозахисту громадян. 27 травня 2015 року Генеральний прокурор України заявив, що вніс пропозиції в РНБО щодо ухвалення закону про зброю, який передбачає захист приватної власності. Даний законопроект пропонує вперше в історії країни запровадити продаж короткоствольної вогнепальної зброї.

Отже, можна зробити висновки, легалізація вогнепальної зброї – це не просто технічне надання згоди державою на володіння зброєю громадянами. Це - складний процес, який вимагає урахувати цілий комплекс складових: від підтримки громадською думкою до спроможності держави здійснювати реальний контроль за обігом зброї та забезпечувати належний рівень безпеки громадян. В Україні цивільна зброя легалізована і кожен громадянин має право на її придбання та захист себе і свого майна у разі виникнення небезпеки. У той же час наявність значного арсеналу зброї на руках у населення порушує питання щодо меж її безпечного застосування та розуміння меж самооборони, зокрема.

На нашу думку, в умовах зростання агресії та насильства в українському суспільстві набула поширення пропозиція надати громадянам розширені права на цивільну зброю заради захисту життя та збереження власності. Існуюча нормативно-правова база вже не відповідає викликам часу, країна потребує ухвалення принципово нового закону про цивільну зброю, метою якого буде гарантування максимальної безпеки громадянам України та який відповідатиме духу і суті кращих напрацювань розвинених країн, що досягли ефективного рівня контролю за легалізацією та обігом цивільної зброї. А тому ми наголошуємо на необхідності більш ґрунтовного та всебічного вивчення цієї категорії на науковому рівні з метою застосування отриманих результатів в новому законодавчому акті України.